

Marta STEMPIEŃ

Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach
Instytut Nauk Społecznych i Bezpieczeństwa

OBALAJĄC ZACHODNIE WARTOŚCI. KALIFAT PAŃSTWA ISLAMSKIEGO – OD POWSTANIA DO UPADKU

Wprowadzenie – geneza Państwa Islamskiego

Wbrew wielu opiniom medialnym, Państwo Islamskie nie narodziło się nagle. Grupa ta ma swoje korzenie w strukturach Al-Kaidy, a w zasadzie w jej filii – Al-Kaidzie w Iraku (*Al-Qaeda in Iraq – AQI*), a działalność zbrojna jej twórców sięga nawet końca lat 90. XX w.¹ AQI działała w dużej mierze niezależnie od centrali Al-Kaidy, czego potwierdzeniem okazało się wspólne z innymi ugrupowaniami dżihadystycznymi powołanie Rady Szury Mudżahedinów (*Mujahideen Shura Council; Majlis Shura al-Mujahideen – MSM*), do którego doszło na początku 2006 r.² W październiku 2006 r., Rada ogłosiła utworzenie Państwa Islamskiego w Iraku (*The Islamic State of Iraq – ISI; Al-Dawla fi al-Islamiya fi Iraq*), którego przywódcą został Abu Omar al-Bagdadi. Jednakże przekształcenie, a właściwie fuzja Al-Kaidy w Iraku z innymi strukturami, nie zyskała wówczas większej uwagi społeczności międzynarodowej. Poziom ambicji członków tej dżihadystycznej została zlekceważony. Obecnie wiadomo, że to połączenie, często mylone z prostą zmianą nazwy było znacznie większym wydarzeniem niż zostało to wówczas odnotowane. Dla wielu islamistów i dżihadystów utworzenie ISI było równoznaczne z utworzeniem islamskiego państwa. Absolutystyczna wizja ideologiczna organizacji okazała się przeszkodą na drodze do pozyskania zwolenników wśród lokalnych przywódców. Liderzy ugrupowania przeszacowali swoje zdolności do pozyskania szerokiego wsparcia ludności sunnickiej. Na początku 2007 r., lokalne plemiona utworzyły Rady Sahwa (Przebudzenia), podejmując walkę z innymi zbrojnymi grupami o kontrolę nad terytorium, szczególnie o prowincję Anbar.³ W 2010 roku częstotliwość ataków przeprowadzanych przez ISI zaczęła rosnąć, sygnalizując rewitalizację struktur operacyjnych. Jednak nadal skala ponoszonych strat przewyższała zakładane zyski. ISI pomimo nazwy pozostawało organizacją terrorystyczną.

Pomimo tego, do końca 2011 r. na terenie Iraku, ugrupowanie zostało zmarginalizowane, nie stanowiąc większego zagrożenia dla innych dżihadystycznych ugrupowań oraz rządu centralnego. Jednakże na przełomie 2010 i 2011 r. wraz z symbolicznym momentem przesilenia na Bliskim Wschodzie – końcem 2011 r. – wybuchem masowych protestów w świecie arabskim, określanym jako

---

¹ Mowa tu o organizacji Al-Dżamaat at-Tawhid wa al-Dżihad, Grupa Monoteizmu i Dżihadu (*Jamaat al-Tawhid wa-l-Jihad – JTWJ*, Organization of Monotheism and Jihad), utworzonej w 1999 r. przez Abu Musaba az-Zarkawiego. A.Y. Zelin, *The War between ISIS and al-Qaeda for Supremacy of the Global Jihadist Movement*, Research Notes, The Washington Institute for Near East Policy, No. 20, June 2014, Pobrano z: http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/ResearchNote_20_Zelin.pdf, s. 1; A.W. Terrill, *Understanding the Strengths and Vulnerabilities of ISIS*, "Parameters", Vol. 44 No. 3. 2014, s. 14.

² Wśród nich znajdowały się: Jaysh al-Ta'ifa al-Mansura, Saraya 'Ansar al-Tawhid, Saraya al-Jihad al-Islami, Saraya al-Ghuraba, and Kataib al-Ahwal; A.W. Terrill, dz. cyt., s. 14-15.

³ K. Kagan, *The Surge: A Military History*. New York 2007, s. 67.

„Arabska Wiosna”,⁴ nastąpiło wycofanie sił amerykańskich z Iraku. Wydarzenia te okazały się być końcem złudzeń co do możliwości wdrożenia prodemokratycznych i świeckich reform w państwach regionu. Przewidywany przez Zachód proces demokratyzacji ustąpił miejsca kryzysowi na poziomie poszczególnych państw i całego regionu. W konsekwencji postępującej destabilizacji, organizacje dżihadystyczne postanowiły przystąpić do ataku. Największy sukces odniosło Państwo Islamskie w Iraku. Na przełomie 2011 i 2012 r., władze centralne dostrzegały problem ekspansji ISI, jednakże działania skierowane przeciwko temu ugrupowaniu były ograniczone. Wydaje się, że poszczególne państwa były bardziej zaabsorbowane walką na szczeblu politycznym, przez co rosnące zagrożenie ze strony ISI zostało zignorowane. Wkrótce sytuację w Iraku przyćmiła wojna syryjska, przyciągająca tysiące bojowników z całego świata. ISI wraz z jej eskalacją zbudowało w Syrii skuteczną siłę bojową, która przyciągała licznych rekrutów. W kwietniu 2013 r. lider ISI Abu Bakra al-Bagdadi ogłosił rozszerzenie działalności na Syrię, dokonując zmiany nazwy ISI na Państwo Islamskie w Iraku i al-Sham (*Al-Dawla Al-Islamiya fi al-Iraq wa al-Sham – DAIISH*;⁵ *Islamic State of Iraq and al-Sham – ISIS*), zwanej również jako Państwo Islamskie w Iraku i Lewancie (*Islamic State of Iraq and the Levant – ISIL*).⁶ Działania te odzwierciedlają zmiany nazw organizacji (*vide* tabela nr 1).

Należy zatem stwierdzić, że dżihadysty umiejętnie wykorzystali destabilizację Iraku, a po rozwinięciu swoich struktur w tym państwie, przenieśli się do sąsiedniej Syrii. Na tym etapie ekspansji, w pierwszej połowie 2013 r., można było zauważyć kształtowanie się załączków administracji. Dżihadysty zyskiwali coraz więcej zwolenników, a wraz z nimi pozyskiwali nowe terytoria. W efekcie tych sukcesów, 29 czerwca 2014 r., rzecznik ISIS – Shaykh Abu Muhammad al-Adnani al-Shami ogłosił powstanie kalifatu. Wraz z tym wydarzeniem nazwa organizacji uległa zmianie. Państwo Islamskie w Iraku i al-Sham przekształciło się w Państwo Islamskie (*Al-dawla al-Islamiyya; Islamic State – IS*). Usunięcie z nazwy „w Iraku i al-Sham”,⁷ ukazało coraz większe ambicje i było wstępem do rozprzestrzenienia się dżihadystycznych struktur w innych częściach regionu i świata.⁸

⁴ Impulsu do wybuchu protestów dostarczyła Tunezja, w której doszło do zamieszek już w grudniu 2010 roku, więcej na temat postrzegania rewolucji na obszarze MENA w początkowej ich fazie (w:) K. Kozłowski, *Kolory rewolucji*. Warszawa 2012.

⁵ DAIISH to jest transliteracja akronimu, utworzonego z tych samych słów arabskich, które składają się w języku angielskim na skrót ISIS – *Al-Dawla Al-Islamiya fi al-Iraq wa al-Sham*. W mediach używa się również określeń Da'ish lub Da'esh.

⁶ Więcej na temat wojny w Syrii *vide* M. Kaszuba, M. Stempień, *Autorytarna geopolityka przetrwania reżimu Baszszara al-Asada podczas wojny domowej oraz inwazji Państwa Islamskiego*, „Społeczeństwo i Polityka”, nr 2 2016, s. 115-128.

⁷ Pomimo usunięcia „Iraku i al-Sham”, nazwa Państwo Islamskie w Iraku i al-Sham (Syrii) – ISIS jest wciąż używane do określenia tej struktury przez społeczność międzynarodową, w tym zachodnie media, a nawet przez zwolenników samego Państwa Islamskiego. Nazw tych oraz ich angielskojęzycznych skrótów używa się często wymiennie.

⁸ *This Is the Promise Of God*, Pobrano, <https://azelin.files.wordpress.com/2014/06/shaykh-abc5ab-mue1b8a5-ammad-al-e28098adnc481nc4ab-al-shc481mc4ab-22this-is-the-promise-of-god22-en.pdf>.

Tabela nr 1: Ewolucja Państwa Islamskiego

Data	Nazwa	Data	Przywódca
2004-2006	<i>Al-Kaida w Iraku (Al-Qaeda in Iraq – AQI)</i>	2004-2006	Abu Musab az-Zarkawi
2006	Rada Szury Mudżahedinów (<i>Majlis Shura al-Mujahedin, Mujahedeen Shura Council</i>)	2006-2010	Abu Ayyub al-Masri
2006-2013	Państwo Islamskie w Iraku (<i>Islamic State of Iraq – ISI</i>)		Abu Omar al-Qurashi al-Bagdadi ⁹
2013-	Państwo Islamskie w Iraku i Al-Sham (<i>Islamic State of Iraq and al-Sham – ISIS</i>) Państwo Islamskie w Iraku i Lewancie (<i>Islamic State of Iraq and the Levant – ISIL</i>)	2010-2014	Abu Bakr al-Bagdadi
2014	Państwo Islamskie (<i>Islamic State – IS</i>)	2014	

Źródło: Opracowanie własne

Jak unia przeciwko Amerykanom przerodziła się w wojnę domową?

W 2003 r. amerykańska administracja obaliła Saddama Husajna, aby następnie uwikłać się w długotrwałą misję budowania stabilności Iraku. Rozwiązaniem miał być plan inwazji typu „*small-footprint*”, mający na celu jak najszybsze wycofanie się z tego państwa. Amerykanie nie byli przygotowani na destabilizację i upadek irackich instytucji.

Symbolem braku troski o odbudowę kraju, był wybór urzędnika odpowiedzialnego za odbudowę Iraku, dokonany przez prezydenta George'a W. Busha. Został nim Lewis Paul Bremer, człowiek, którego G.W. Bush nigdy nie spotkał, który nie był ekspertem od Iraku, rekonstrukcji struktur państwowych po zakończeniu konfliktu i nie znał języka arabskiego. L.P. Bremer zdecydował się oczyścić administrację z członków partii Baas (*Partia Socjalistycznego Odrodzenia Arabskiego w Iraku; Hizb al-Bas al-Arabi al-Isztiraki fi al-Irak*), podległej obalonemu reżimowi. Postanowił usunąć jej członków z sektora publicznego i rozwiązać armię iracką. USA zdemobilizowały weteranów pokonanej armii Saddama Husajna. Wielu z tych doświadczonych żołnierzy i oficerów, pozostało właściwie bez środków do życia. Powstała w ten sposób rzeszę bezrobotnych, uzbrojonych mężczyzn, doprowadzając w efekcie do destabilizacji państwa. Wielu z nich, przyłączyło się do IS, co dało im „zatrudnienie” i umożliwiło kontynuowanie walki ze Stanami Zjednoczonymi, ale także szyitami. Pokrzywdzeni okazali się nie tylko członkowie dawnej elity, bowiem surowa procedura lustracyjna, skutkowałą również marginalizacją sunnickiej części społeczeństwa, niezwiązanej bezpośrednio z reżimem.¹⁰

Obecnie znaczna część irackiej ludności uznaje, że to inwazja amerykańska leży u podłoża sytuacji wewnętrznej Iraku. Trudno się nie zgodzić ze stwierdzeniem,

⁹ W lipcu 2007 r. USA uznały, że należy rozważyć czy Abu Omar al-Qurashi al-Baghdadi był osobą fikcyjną; M.R. Gordon, *Leader of Al Qaeda group in Iraq was fictional, U.S. military says*, http://www.nytimes.com/2007/07/18/world/africa/18iht-iraq.4.6718200.html?_r=0 (pobrano 8.09.2014 r.).

¹⁰ T. Dodge, *Iraq From War to a New Authoritarianism*. New York 2012, s. 68-69, 101-106, 126-127.

że reżim Husajna, choć represyjny utrzymywał to wielokulturowe państwo we względnej stabilności.¹¹ Dodatkowo destabilizację pogłębiło niezrozumienie lokalnych realiów przez amerykańską administrację. USA wręcz użyły dżihadystów do walki z przeciwnikami „reform”. Brutalne działania Abu Musaba az-Zarkawiego,¹² twórcy organizacji-prekursorów Państwa Islamskiego, posłużyły do umotywowania walki z całym ruchem oporu wobec amerykańskiej okupacji. Az-Zarkawi opierał swoje poglądy nie tylko na niechęci do niewiernych wyrosłej z ingerencji Stanów Zjednoczonych na Bliskim Wschodzie, ale także na poczuciu utraty przywilejów, władzy i praw przez sunnitów. Było to spowodowane głębokim pragnieniem zemsty, powiązaniem z chęcią oczyszczenia świata muzułmańskiego tyranów (*tawaghit*), apostatów (*murtadin*), heretyków i politeistów (*mubdi`een* i *mushrikeen*).¹³

Medialna kampania, nagłaśniając czyny Az-Zarkawiego przyniosła jednak odwrotny skutek. Sylwetka lidera została wzmocniona i przede wszystkim upowszechniona w mediach. Amerykanie stworzyli „gwiazdę”, swego rodzaju „bohatera” ruchu dżihadystycznego. Strategowie amerykańscy zapomnieli, że czarna reklama to również reklama, w myśl zasady „Nieważne jak o tobie mówią, ważne by mówili”. W efekcie igrając z podziałami religijnymi, Stany Zjednoczone nasiliły animozje pomiędzy sunnitami i szyitami. Obecnie można mówić już o doktrynie zarkawizmu, określeniu służącym do identyfikacji ideologii, z której wyrosło Państwo Islamskie.

Jak Państwo Islamskie pozyskało tylu zwolenników w Europie?

Wbrew pozorom, podobnie jak w przypadku Al-Kaidy, Państwo Islamskie nie dąży jedynie do utworzenia kalifatu na Bliskim Wschodzie i innych terytoriach zamieszkiwanych głównie przez ludność muzułmańską. IS dąży do obalenia zachodnich wartości i to nie tylko na wspomnianych terytoriach, ale również na obszarze cywilizacji zachodniej. IS dąży do zbudowania struktur opartych na nietolerancji i przemocy również w Europie. Oddają to słowa rzecznika – Taha Subhi Falaha, znanego jako Muhammad al-Adnani al-Shami: „Zdobędziemy wasz Rzym, złamiemy wasze krzyże i zniewolimy wasze kobiety, za pozwoleniem Boga,

¹¹ Większość źródeł szacuje, że co najmniej 97% ludności należy do któregoś z odłamów islamu. Pozostałe 3% stanowią chrześcijanie (Chaldoasyrjczycy i Ormianie), 13% jazydzi. Wśród Irakijczyków szyicy muzułmanie stanowią ok. 60% ogółu ludności (blisko 75% wśród populacji arabskiej). Sunniccy muzułmanie stanowią około 20% całkowitego populacji Iraku (25% ludności arabskiej). Kurdowie, druga co do wielkości grupa etniczna, stanowiąca około 20% ludności Iraku, są w większości sunnicami. S. Kirmanj, *Identity and Nation in Iraq*, Boulder 2013, https://www.rienner.com/uploads/511e6527_daedf.pdf, s. 5-8.

¹² Twórca organizacji-prekursorów Państwa Islamskiego już od lat 90. pracował nad stworzeniem struktur dżihadystycznych. W 1999 r. utworzył organizację o nazwie Al-Dżamaat at-Tawhid wa al-Dżihad (*Jamaat al-Tawhid wa-l-Jihad* – JTWJ). W 2003 r. ugrupowanie zostało przeniesione do Iraku. Dżihadysty, pod wodzą Az-Zarkawiego rośli w siłę. Wyrazem tego było ujawnienie próby dokonania zamachu przy użyciu „brudnej bomby”. W kwietniu 2004 r. ujawniono, że dżihadysty planowali atak przy użyciu materiałów wybuchowych i trucizn, które po eksplozji utworzyłyby toksyczną chmurę. Centrum miała być siedziba Głównej Dyrekcji Wywiadu (Al-Muchabarat) w Ammanie i mógłby spowodować 80 tys. ofiar śmiertelnych. J. Warrick, *Czarne flagi: geneza Państwa Islamskiego*, przeł. T.S. Gałązka, Warszawa 2017, s. 195-211.

¹³ M.M. Hafez, *Tactics, Takfir and Anti-Muslim Violence* (w:) A. Moghadan, B. Fishman (ed.), *Self-inflicted Wounds: Debates and Division in Al Qaeda and its Periphery*, Combating Terrorism Center 2010, <http://www.teachingterror.net/SIW-AQ-2010.pdf>, s. 19-44.

Potęznego. [...] Jeśli my tego nie osiągniemy, to nasze dzieci i wnuki to osiągną, i będą sprzedawać waszych synów jako niewolników”.¹⁴

Pokłosiem działalności IS jest wzrost europejskiego dżihadyzmu, choć zjawisko to uwidoczniło swoje tendencje wzrostowe już pod koniec XX wieku. Oczywiście nie wszyscy muzułmanie to islamiści, choć nie należy zapominać, że islamizm i dżihadyzm mają swoje podłoże właśnie w islamie. Potwierdza to Amr Adeeb, egipski dziennikarz telewizyjny, który stwierdził: „Oczywiście, że za terror odpowiedzialny jest islam (...). To wszystko pochodzi od nas, te straszne idee mordy zaczynają się w naszej religii, są w niej bardzo drastyczne interpretacje (...) Nienawidzicie Zachodu, mówicie, że terroryści nie są muzułmanami. To nieprawda. Są jednymi z nas, są muzułmanami. Gdyby w islamie nie było chorych nurtów, nie byłoby muzułmańskich terrorystów”.¹⁵ Z ust zachodnich decydentów takie słowa padają bardzo rzadko. Wydaje się, że nie chcą oni urazić muzułmanów i zrodzić kolejnego zarzewia konfliktu. Można powiedzieć, że stosują politykę łagodzenia, a wręcz udobruchania islamistów. Założony cel, w postaci deradykalizacji, nie zostaje w efekcie zrealizowany, a islamizacja postępuje. Zjawisko to określa się mianem dhimmikracji. Nazwa pochodzi od słowa *dhimmi*, oznaczającego niemuzułmanów, którzy uznali panowanie muzułmanów. Zjawisko to nadmiernie uwzględnia „wrażliwość” islamistów, co skutkuje porzucaniem własnych wartości i norm obyczajowych, rezygnacją z demonstracji własnych postaw, wycofywaniu się z przyjętych tradycji czy nawet redukcji własnej obecności w przestrzeni publicznej, w przypadku decydentów. W zasadzie sprowadza się to do akceptacji żądań dla tzw. świętego spokoju i uniknięcia konfliktów, dopasowywania się do wymogów muzułmańskiej części społeczeństwa. Z pewnością najbardziej uwidacznia się w sferze publicznej, przede wszystkim w polityce.¹⁶ Dobrymi przykładami jest nie używanie zwrotów tj. „islamski terroryzm”, „islamski fundamentalizm”, czy zastępowanie nazwy Państwo Islamskie skrótem Daesh. Zabiegi takie mają na celu zlikwidować kojarzenie islamu z terroryzmem, aby nie urazić społeczności muzułmańskich.

W efekcie dhimmikracji w Wielkiej Brytanii wprowadza się regulacje, które nadają wręcz specjalny status społeczności muzułmańskiej. Często stosuje się ciche ustępstwa, np. w kwestii wielożeństwa. Wraz z całą społecznością muzułmańską również dżihadyzm zyskuje coraz większą przestrzeń.

Czym Państwo Islamskie różni się od innych struktur dżihadystycznych?

Niemal od ogłoszenia samowłańczego kalifatu (czerwiec 2014 r.) w mediach wszechobecne są głosy informujące o niezwykłości tego tworu. Jednak czy rzeczywiście IS jest tworem tak niezwykłym? Czy znacząco różni się od innych dżihadystycznych struktur?

Współczesne środowisko międzynarodowe tworzy odpowiednie warunki nie tylko dla proliferacji ideologii dżihadyzmu, o czym świadczą liczne ataki terrorystyczne, ale także to do budowy quasi-państw. Należy pamiętać, że próby utworzenia quasi-państw przez dżihadystów – „państw dżihadystycznych”, nie są nowym zjawiskiem. Na przestrzeni lat powstało wiele islamskich emiratów, państw

¹⁴ *The Failed Crusade*, „Dabiq”, 2014, Iss. 4, Ramadan 1435 (wrzesień/październik 2014), <http://media.clarionproject.org/files/islamic-state/islamic-state-isis-magazine-Issue-4-the-failed-crusade.pdf>, s. 8.

¹⁵ M. Orzechowski, *Mój sąsiad islamista*. Warszawa 2016, s. 43-44.

¹⁶ Tamże, s. 308-309.

islamskich i kalifatów. Do najbardziej znanych należą Islamski Emirat Afganistanu, Islamski Emirat Somalii, afrykański kalifat Boko Haram.¹⁷ Oczywiście skala ich ekspansji, a sposób funkcjonowania różniły się od siebie, choć dzieliły szereg istotnych cech. Przede wszystkim są silnie zakorzenione w ideologii, nastawione internacjonalistycznie oraz ekspansywnie, chcą zwalczać „wrogów islamu”. IS podobnie jak inne dżihadystyczne struktury przyciąga nie tylko niewykształconych zwolenników z biednych, patologicznych środowisk. Wśród dżihadystów są takie osoby jak Cherif Kouachi, zabójca dziennikarzy z redakcji „Charlie Hebdo” w Paryżu, trener fitness, który uczył się w szkole dla elektrotechników, czy Selifeddine Rezgui, zabójca turystów z ośrodka Port el Kantaoui w Tunezji, inżynier. Takich przykładów jest wiele. Dżihadyzm przyciąga wykształconych, niezadowolonych ze swojego statusu, zradykalizowanych muzułmanów. Być może problemem jest brak asymilacji ze społeczeństwem zachodnim. Jednak z pewnością wszyscy dokonali ataków w imię walki o globalny kalifat.

Wydaje się zatem, że Państwo Islamskie różni się od innych struktur dżihadystycznych jedynie wykorzystywanymi metodami działania. W praktyce zarówno IS, jak i inne tego typu struktury dążą do tego samego celu, jakim jest utworzenie globalnego kalifatu. Jeżeli koalicja międzynarodowa pokona IS okaże się, że wszystkie te quasi-państwowe twory łączy również to że uległy dezintegracji. Żadne z dotychczas utworzonych państw dżihadystycznych nie przetrwało próby czasu.¹⁸

W czym tkwi siła ideologii Państwa Islamskiego?

Dżihadyzm to „inspirowana religijnie ideologia głosząca, że użycie wszelkich dostępnych środków w celu opanowania całego świata przez islam jest obowiązkiem moralnym każdego muzułmanina”.¹⁹ Dżihadyzm nie jest nowym zjawiskiem. Nabierał on sił od dawna wraz ekspansją islamskich organizacji fundamentalistycznych. Wtedy właśnie zostało stworzone pojęcie dżihadyzmu (*jahadiyyah*, *jihadism*). Choć początkowo kontrowersyjne, pod koniec lat 90. XX w. na stałe weszło do powszechnego użytku.²⁰

Siłą Państwa Islamskiego okazała się zdolność przyciągania do swoich struktur muzułmanów z całego świata. Celem IS stały się osoby, które czują się wyobcowane, nieszanowane, złe na rzeczywistych, pełne niespełnionych ambicji, obwiniające innych ludzi lub instytucje państw zachodnich za ich nieszczęścia. Takie osoby odnajdywane są przez dżihadystów w Internecie. Wydaje im się, że IS rozumie sytuację w jakiej się znalazły, co wzmacnia ich przekonanie, że przyczyną ich frustracji znajduje się poza nimi. Wciągając potencjalnych rekrutów w świat *fantasy* w Internecie, IS kieruje ich frustrację na „siły antyislamskie”, które według dżihadystów chcą zdominować przestrzeń międzynarodową i zniszczyć cywilizację muzułmanów. Według IS jedynym sposobem na zmianę tej sytuacji jest przyłą-

¹⁷ Tamże, s. 160-161.

¹⁸ Vide M. Stempień, *Funkcjonowanie „państw dżihadystycznych” w przestrzeni międzynarodowej – studium porównawcze*, „De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności”, nr 1(3) 2017, s. 134-144.

¹⁹ R.J. Neuhaus, *The Regensburg Moment*, „First Things”, listopad 2006, s. 68.

²⁰ T. Hegghammer, *Jihadi Salafis or Revolutionaries? On Theology and Politics in the Study of Militant Islamism* (w:) R. Meijer (ed.), *Global Salafism: Islam's New Religious Movement*. New York, s. 244-266.

czenie się walki. IS oferuje możliwość przyłączenia się do ruchu o jasno określonym celu, który nada sens życiu. Dodatkowo osoby sfrustrowane często dołączają do środowisk radykalnych. W takich społecznościach islamiści, często nienależący do środowisk dżihadystycznych prezentują religię jako atrakcyjną alternatywę dla budowania lepszej przyszłości. Poczucie wspólnoty zwiększa atrakcyjność skrajanej i wypaczonej interpretacji islamu prezentowanej przez IS, przede wszystkim w Internecie.

Dżihadyści koncentrują się jednak nie tylko na osobach osamotnionych, sfrustrowanych, łatwo ulegających radykalizacji. Zaplecza do rekrutacji nie brakuje nie tylko w państwach bliskowschodnich, czy afrykańskich, ale również europejskich. Komunikaty IS są szczególnie atrakcyjne młodych muzułmanów (głównie mężczyzn) w Europie Zachodniej. Należy pamiętać, że wiele środowisk muzułmańskich uznawanych za umiarkowane naciska na oficjalne uznanie islamskiego prawa rodzinnego, restrykcyjnych zasad ubioru, spotkań modlitewnych czy jedzenia *halal* w szkołach i innych instytucjach w państwach europejskich. Nawet reprezentatywne i darzone szacunkiem instytucje muzułmańskie, traktowane jako umiarkowane, upowszechniają takie postulaty. Z tego względu wielu młodych muzułmanów ulega wpływom islamizmu i dżihadyzmu oraz głoszonym przez tę ideologię przekazom, upowszechnianym nie tylko w Internecie ale również przez zradykalizowanych imamów, w meczetach, czy po prostu na ulicach podczas różnego rodzaju demonstracji.²¹

Problematykę dobrze oddaje tzw. afera karykatur Mahometa, która miała miejsce w Danii i rozpoczęła się 30 września 2005 r. wraz z publikacją w „Jyllands-Posten” dwunastu karykatur Mahometa. Miała ona zainicjować debatę na temat islamofobii, jednak przerodziła się w falę protestów, pokazując że krytyka islamu może być niebezpieczna. W skutek fali krytyki dla publikacji, 7 lutego 2006 roku w Londynie odbyły się masowe demonstracje. Ich uczestnicy szokowali hasłami tj.: „Zarżnij/ zmasakruj/ obetnij głowy tym, którzy obrażają islam” (*Butcher/ massacre/ behead those who insult islam*), „Europa to rak, islam to lekarstwo” (*Europe is a cancer, islam is the cure/ answer*), „Europo – zapłacisz, twój 9/11 jest już w drodze” (*Europe you will pay, your 9/11 is on its way*), Bądźcie przygotowani na prawdziwy holocaust” (*Be prepared for the real holocaust*), czy „Wolności słowa – idź do piekła” (*Free speech – go to hell*).²²

Dlaczego Państwo Islamskie upadło?

Państwo Islamskie u szczytu swojej ekspansji kontrolowało mogło kontrolować co najmniej 245 do tys. km², a więc zajmował on prawie 40% terytorium Iraku (438.317 km²) i Syrii (185.180 km²).²³ Choć jest to ogromne terytorium, w latach 1996-2001 Islamski Emirat Afganistanu utworzony przez Talibów kontrolował prawie 90% powierzchni Afganistanu,²⁴ a więc ponad 587 tys. km². Należy zatem wskazać, że tworzenie quasi-państw przez struktury dżihadystyczne nie jest

²¹ M. Phillips, *Londonistan: jak Wielka Brytania stworzyła państwo terroru*. Warszawa 2010, s. 27-28.

²² R.M. Machnikowski, *Muzułmanie w Europie Zachodniej – między integracją a radykalizacją*. Warszawa 2010, s. 32-34.

²³ Tamże.

²⁴ I. Ness (ed.), *International Encyclopedia of Revolution and Protest*. Oxford 2009, s. 3247.

zjawiskiem nowym.²⁵ W przeszłości powstało wiele tego typu struktur, choć najbardziej „zaawansowaną” była ta utworzona przez Talibów. To właśnie ta struktura przetrwała najdłużej. Choć „państwa dżihadystyczne” różniły się stosowanymi metodami, wszystkie posiadają cechy wspólne, do których B. Lia zalicza:

1. silne oparcie na ideologii religijnej – dążenie do wprowadzenia szariatu; walka z wrogami islamu – niewiernymi;
2. internacjonalistyczny charakter – łączą bojowników różnych ras i narodowości z różnych regionów świata;
3. agresywne działania – wykorzystanie siły i przemocy wobec wszystkich wrogów; brak poszanowania dla granic państwowych i ładu międzynarodowego;
4. efektywne zarządzanie – stosunkowo skuteczne administrowanie i zarządzanie okupowanym terytorium i zamieszkującą je ludnością cywilną.²⁶

Państwo Islamskie od momentu ogłoszenia kalifatu do 2016 r. było przykładem państwa dżihadystycznego, które w znacznym stopniu spełniało powyższe warunki. Zwłaszcza w 2015 r., sukcesywnie poszerzano swój zasięg terytorialny, tworząc nowe prowincje – wilajaty (*wilayah, wilayat*)²⁷ w Iraku, Syrii oraz innych państwach, wzmacniając woje struktury administracyjne. Pomimo silnego oparcia swoich działań w ideologii, skutecznej kampanii propagandowej w mediach w długofalowej perspektywie Państwo Islamskie mogło jedynie liczyć na poparcie zwolenników bardzo wąskiej salafickiej²⁸ wizji ładu międzynarodowego. Szersze poparcie społeczne dla projektu państwa dżihadystycznego okazało się niemożliwe. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać w konfliktogenności tej struktury. „Protopaństwa rodzą się w trakcie konfliktu i jak dotąd żadne z nich nie wkroczyło na ścieżkę budowy trwałych struktur państwowych. Wynika to z braku pragmatyzmu ich twórców, co jest zrozumiałe w szczególności z uwagi na ideologiczną (by nie rzec utopijną) czystość projektu, który pragną wcielić w życie”. Dodatkowo dżihadyści traktują stworzone struktury jako ostateczny i przejściowy zarazem efekt swoich działań. Przejściowy, ponieważ głównym i finalnym celem jest zjednoczenie całej ummy, pod flagą globalnego „państwa dżihadystycznego”.²⁹

Państwo Islamskie bardzo szybko przeszło od fazy planowania do realizacji projektu tworzenia struktur quasi-kalifatycznych. Ta niecierpliwość okazała się zgubna i struktura ta nie udźwignęła ogromu wyzwań związanych z administrowaniem rozległym terytorium. Dodatkowo dżihadyści z IS nieumiejętnie dobierali

²⁵ Vide M. Stempień, *Funkcjonowanie „państw dżihadystycznych” w przestrzeni międzynarodowej – studium porównawcze*, „De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności”, nr 1(3) 2017, s. 134-144.

²⁶ B. Lia, *Understanding Jihadi Proto-States*, „Perspectives on Terrorism”, 2015 vol. 9, iss. 4, s. 35-36.

²⁷ Słowo wilajet w języku arabskim oznacza gubernatorstwo lub prowincję.

²⁸ Salafizm (*salafijja*) jako ideologia, która ma swoje korzenie w Egipcie, gdzie działalność prowadzili jego pierwsi „przodkowie ideologiczni”. Doktryna salafizmu odrzuca wszelkie inne formy interpretacji islamu i ma na celu zaprowadzenie warunków, które istniały w czasach „pobożnych przodków” (*al-salaf al-salih*), pierwszych trzech pokoleń wyznawców islamu po Mahomecie vide A. Wejkszner, *Globalna sieć Al-Kaidy: nowe państwo islamskie?* Warszawa 2017, s. 58-61.

²⁹ A. Wejkszner, *Państwo Islamskie – fenomen nowego dżihadystycznego protopaństwa*, „Przegląd Politologiczny”, nr 4, 2016, s. 79-80.

środki do realizacji obranego celu. Przede wszystkim wykazując skrajną postawę, która dopuszcza kierowanie bezpośredniej agresji wobec odstępców i heretyków, na podstawie ich bezpośredniego lub nawet pośredniego wsparcia dla tyranów i niewiernych najeźdźców. Państwo Islamskie uznaje wszystkie grupy, niestosujące się do zasad sunnizmu za niewiernych, których należy zwalczać. Dopuszczają zatem masowe *takfir* – uznanie całej grupy za niewiernych.³⁰ Takie działanie niewątpliwie zniechęca znaczną większość społeczności wyznającej umiarkowane poglądy do projektu odtworzenia kalifatu. Jednak dżihadysty z IS zamiast perswazji stosują przemoc i represje. Taka taktyka sprawdzała się jedynie w początkowym okresie ekspansji, gdy sukcesy IS same napędzały dżihadystyczną lokomotywę. Stratedzy samozwańczego kalifatu nie dostrzegli, że założone przez nich cele strategiczne wymagają nie tylko rzeszy bojowników ale i poparcia społecznego. Wnioski takie nasuwają się po analizie funkcjonowania innych dżihadystycznych quasi-państw. W świetle tych badań początkowe sukcesy samozwańczego kalifatu wydają się być efektem skutecznej kampanii propagandowej i strachu ludności cywilnej, decydentów, członków sił bezpieczeństwa, a także żołnierzy przed okrutnymi zbrodniami bojowników Państwa Islamskiego.

Zakończenie

Państwo Islamskie nie powstało nagle, jego organizacje prekursorskie funkcjonowały od lat 90 XX w. Zachód „przez długi czas tchórzliwie spoglądał w bok, odwracał głowę, bo było mu na rękę rozbicie reżimu Al-Asada w Damaszku, a islamiści pracowali na jego upadek. Stara zachodnia taktyka wypędzania Lucyfera z pomocą Belzebuba w tym przypadku zrodziła Godzillę”.³¹ Oczywiście tym gigantycznym „potworem” jest Państwo Islamskie, które umiejętnie wykorzystało panujące wówczas na Bliskim Wschodzie warunki.

Organizacje, z których ewoluowało IS przetrwały inwazję USA na Irak, powstania plemienne oraz zmiany rządów w tym państwie. W ostatnich latach, lokalne warunki społeczno-polityczne okazały się bardziej korzystne dla ekspansji. W latach 2014-2016 struktura ta okupowała znaczne obszary Iraku i Syrii. IHS Conflict Monitor podał, że w styczniu 2016 r. IS kontrolowało w Iraku i Syrii około 78.000 km². W lipcu 2016 r. terytorium zmniejszyło się do 68.300 km², zaś w grudniu 2016 r. o kolejne 7.900 km², osiągając 60.400 km². Jest to zatem strata około 14% w stosunku do roku 2015.³² W październiku 2017 r. samozwańczy kalifat kontrolował już jedynie ok. 10.400 km² po obu stronach granicy iracko-syryjskiej.³³

³⁰ Więcej na temat doktryny takfiryzmu *vide* M.M. Hafez, *Tactics, Takfir and Anti-Muslim Violence* (w:) A. Moghadan, B. Fishman (ed.), dz. cyt., s. 19-44; A. Wejkszner, *Państwo Islamskie – fenomen nowego dżihadystycznego protopaństwa*, „Przegląd Politologiczny”, nr 4 2016, s. 82.

³¹ M. Orzechowski, dz. cyt., s. 160-161.

³² *Islamic State Caliphate Shrinks a Further 12 Percent in 2016, IHS Says*, <http://news.ihsmarket.com/press-release/aerospace-defense-security/islamic-state-caliphate-shrinks-further-12-percent-2016-ihs> (10.10.2016); *Islamic State and the crisis in Iraq and Syria in maps*, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27838034> (pobrano 5.01.2017 r.).

³³ A. Barnard, H. Saadocta, *As Role of ISIS in Syria Dissipates, Other Conflicts Take the Stage*, „The New York Times”, Oct. 20, 2017, s. A10.

Wydaje się, że zbudowanie stabilnego „państwa dżihadystycznego” okazało się zbyt wielkim wyzwaniem dla rzeszy dżihadystów z różnych stron świata. Należy jednak zauważyć, że skala ekspansji kalifatu IS daje dżihadystom nadzieję na odrodzenie się samozwańczej struktury państwowej. Państwo Islamskie, a raczej jego centrum iracko-syryjskie przejawia zdolności do długotrwałego funkcjonowania w skali globalnej, m.in. ze względu na umiejętne wykorzystywanie przestrzeni cyfrowej. Jednak przy skoordynowanych działaniach społeczności międzynarodowej nie zagościło na stałe w przestrzeni geopolitycznej Bliskiego Wschodu w postaci samozwańczego kalifatu.

Streszczenie

Państwo Islamskie (*Islamic State* – IS) nie narodziło się nagle. Grupa ta ma swoje korzenie w strukturach Al-Kaidy, a w zasadzie w jej filii – Al-Kaidzie w Iraku (*Al-Qaeda in Iraq* – AQI), a działalność zbrojna jej twórców sięga nawet końca lat 90. XX w. Niestety ambicje członków tej dżihadystycznej struktury były przez długi czas niedostrzegane przez społeczność międzynarodową. Wydaje się, że wyrwała się ona z letargu dopiero gdy Państwo Islamskie pozyskało już znaczne obszary w Iraku i Syrii, a więc po ogłoszeniu powstania kalifatu, w czerwcu 2014 roku. Niniejsza publikacja ma na celu ukazanie fenomenu Państwa Islamskiego. Artykuł rozpoczyna się od krótkiej genezy tej struktury, prezentującej wszystkie etapy jej ewolucji. Uwzględnia również sytuację wewnętrzną w Iraku, w tym przede wszystkim inwazję amerykańską, jako czynnik destabilizacji, który umożliwił proliferację ideologii IS. W kolejnych częściach autorka prezentuje przyczyny pozyskania tak wielu zwolenników w państwach europejskich, różnice w stosunku do innych grup dżihadystycznych, a także specyfikę ideologii IS, jako cechy charakterystyczne omawianej struktury. Artykuł kończy się analizą przyczyn upadku Państwa Islamskiego.

Słowa kluczowe: dżihadyzm, islamizm, kalifat, Państwo Islamskie, quasi-państwo

Summary

Islamic State (IS) was not born suddenly. This group has its roots in the structure of Al-Qaida, and in fact in its affiliates – Al-Qaeda in Iraq (AQI), and the military activities of its founders in the late 90s of XX century. Unfortunately, the ambitions of the members of the jihadi structure for a long time remained unnoticed by the international community. It seems it broke free from lethargy when the Islamic State already occupied significant areas in Iraq and Syria, and so after the announcement of the Caliphate, in June 2014. This publication aims to show the phenomenon of Islamic State. The article begins with a brief history of this structure, presenting all the stages of its evolution. It also takes into account the internal situation in Iraq, including in particular the American invasion, as a factor of destabilization, which has enabled the proliferation of ideology of IS. In the next parts of the author presents causes of acquiring so many supporters in European countries, differences in the relation to other jihadist groups, as well as the specificities of the IS ideology, as the characteristics of this structure. The article ends with an analysis of the causes of the Islamic State's fall.

Key words: jihadism, Islamism, caliphate, Islamic State, quasi-state

Bibliografia

- Barnard A., Saadoctha H., *As Role of ISIS in Syria Dissipates, Other Conflicts Take the Stage*, "The New York Times", Oct. 20, 2017.
- Dodge T., *Iraq From War to a New Authoritarianism*, Routledge. New York 2012.
- Hafez M.M., *Tactics, Takfir and Anti-Muslim Violence* (w:) A. Moghadan, B. Fishman (ed.), *Self-inflicted Wounds: Debates and Division in Al Qaeda and its Periphery*, Combating Terrorism Center 2010, <http://www.teachingterror.net/SIW-AQ-2010.pdf>.
- Hegghammer T., *Jihadi Salafis or Revolutionaries? On Theology and Politics in the Study of Militant Islamism* (w:) R. Meijer (ed.), *Global Salafism: Islam's New Religious Movement*. Columbia University Press. New York.
- Islamic State Caliphate Shrinks a Further 12 Percent in 2016, IHS Says*, <http://news.ihsmarkit.com/press-release/aerospace-defense-security/islamic-state-caliphate-shrinks-further-12-percent-2016-ihs> (pobrano 10.10. 2016 r.).
- Islamic State and the crisis in Iraq and Syria in maps*, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27838034>.
- Kagan K., *The Surge: A Military History*. New York 2007.
- Kaszuba M., Stempień M., *Autorytarna geopolityka przetrwania reżimu Baszszara al-Asada podczas wojny domowej oraz inwazji Państwa Islamskiego*, „Społeczeństwo i Polityka”, nr 2 2016.
- Kirmanj S., *Identity and Nation in Iraq*, Boulder 2013, <https://www.rienner.com/uploads/511e6527daedf.pdf>.
- Lia B., *Understanding Jihadi Proto-States*, "Perspectives on Terrorism", 2015 vol. 9, iss. 4.
- Machnikowski R.M., *Muzułmanie w Europie Zachodniej – między integracją a radykalizacją*, Centrum Europejskie Natolin. Warszawa 2010.
- Ness I. (ed.), *International Encyclopedia of Revolution and Protest*. Oxford 2009.
- Neuhaus R.J., *The Regensburg Moment*, "First Things", listopad 2006.
- Orzechowski M., *Mój sąsiad islamista*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza. Warszawa 2016.
- Phillips M., *Londonistan: jak Wielka Brytania stworzyła państwo terroru*, Wydawnictwo Sprawy Polityczne. Warszawa 2010.
- Stempień M., *Funkcjonowanie „państw dżihadystycznych” w przestrzeni międzynarodowej – studium porównawcze*, „De Securitate et Defensione. O Bezpieczeństwie i Obronności”, nr 1(3) 2017.
- Terrill A.W., *Understanding the Strengths and Vulnerabilities of ISIS*, "Parameters", Vol. 44 No. 3. 2014.
- The Failed Crusade*, „Dabiq”, 2014, Iss. 4, Ramadan 1435 (wrzesień/październik 2014), <http://media.clarionproject.org/files/islamic-state/islamic-state-isis-magazin-e-Issue-4-the-failed-crusade.pdf>.
- Warrick J., *Czarne flagi: geneza Państwa Islamskiego*, przeł. T.S. Gałązka. Warszawa 2017.

- Wejkszner A., *Globalna sieć Al-Kaidy: nowe państwo islamskie?* Difin. Warszawa 2017.
- Wejkszner A., *Państwo Islamskie – fenomen nowego dżihadystycznego protopaństwa*, „Przegląd Politologiczny”, nr 4, 2016.
- Wejkszner A., *Państwo Islamskie. Narodziny nowego kalifatu?* Difin. Warszawa 2016.
- Zelin A.Y., *The War between ISIS and al-Qaeda for Supremacy of the Global Jihadist Movement*, Research Notes, The Washington Institute for Near East Policy, No. 20, June 2014, http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/ResearchNote_20_Zelin.pdf.